

MOLNÁR TAMÁS ÉS A TECHNO-IDEOLÓGIA GYÖKEREI*

J E A N R E N A U D

Molnár Tamás (1921–2010) – az utazó, a civilizációk és népek megfigyelője, az árnyaltan fogalmazó és képzett kritikus, a tudós, a politikai gondolkodás egyik mestere – szeretett anekdotákat mesélni, gyakran csípősöket (de nem gonoszokat), mulatságosakat (mivel a humorában sem volt hiány), néhanapján kissé keserűeket (mint amilyen maga az élet is). Azok az anekdotái mulattattak a legjobban, amelyben felidézte Henri Massis, Jean Madiran, Pierre Pujo, Pierre Boutang urakat és mindazon publicistákat, szervezőket, filozófusokat – a dicsőséges francia ellenforradalmárok késői képviselőit –, akiknek csökkenő befolyása ellentétes ama szellemi, erkölcsi gazdagsággal, presztízzsel, amelyet a forradalomtól a múlt század közepéig élveztek. Molnár, noha Magyarországon született és amerikai polgár lett, szenvedélyes franciabarát volt; nem érezte szükségét annak, hogy csak az egyik szellemi csoportosuláshoz csatlakozzon. Arról a sokágú francia jobboldalról van szó, amely 1945-ben partvonalra került, majd pörlekedő és anyagilag szűkölködő csoportcskákra bomlott. Ő a teljes szellemi szabadságához ragaszkodva látogatta e kis agytrösztöket, és figyelt, ítélte, következtetett. Gazdag történelmi és gondolkodói emlékezetében elraktározta azokat az ötleteket, doktrínákat, tanulságokat és megvilágító erejű tényeket, amelyek jellemzőek a zsákutcás, de reményeket is keltő dekadens korszakokra. Eredendő függetlensége némelyeket zavart. A *Présent* napilap, illetve Jean Madiran, az akkori *Itinéraires* folyóirat szerkesztője – melynek Molnár rendszeres munkatársa volt – neheztelt is rá *A szentség hanyatlása* (1986) című szenvedélyes műve megjelenése után. E kötetben Molnár, illetve szerzőtársa, Alain de Benoist, az Új Jobboldal kiváló képviselője, kereszténységellenes éllal (amelynek renani és nietzschei vonásai voltak), vitatkozva mutatják be – sajnos igen röviden – eltérő elképzeléseiket a szentségről. Ám Molnár megvédte magát Madiran szemrehányásaitól, miszerint lepaktált volna az ellenséggel. A de Benoist-val folytatott vitája során egyébként kiválóan érvelt a katolicizmus metafizikai, erkölcsi és politikai hagyománya mellett.

A MOLNÁRI DIALEKTIKA

Félig történeti, félig filozófiai jellegű megfontolásaiban Molnár eszméi a megtapasztalt dolgokhoz, eseményekhez, helyekhez kapcsolódnak; rövidre fogva: az érzékeinkre apellálnak, melyek az értelem gyepelője alatt soha nem csapnak be. A Charles Maurras hagyományát folytató Molnár politikai gondolkodását „szervező empirizmusnak” nevezhetnénk, ha e kifejezés nem idézné túlzottan

* Megjelent a kanadai, francia nyelvű *Égards* folyóirat 58., 2018. november–2019. januári számában, az 51–67. oldalakon. (A Szerk.)

az angolszász filozófiát David Hume-tól John Stuart Millen át William Jamesig, az ő empirista, utilitarista és pragmatista tendenciákkal egyetemben. Az ember nem ösztönösen cselekszik, mint az állat. Azt használja, amit a skolasztikusok „sajátos oknak” (*ratio particularis*) neveztek, és amely nemcsak a különálló egyének megfigyeléseit, tapasztalatait egyeztetni össze, hanem azokat is, amelyeket az idősek és bölcsek emlékezete, a hagyomány, a történelem megőrzött. Így alkalmazkodik azokhoz a helyzetekhez, körülményekhez, amelyekkel szembesül, és az általa követett célokhoz is, amelyeket – egymást követő szintézisek révén – folyamatosan korrigálnak az új tapasztalatok és vizsgálatok. Ennek az indukciós módszernek az alkalmazását egy nagy névre, Goethe-re lehet visszavezetni, aki szerint „létezik egy megtisztított empirizmus, amely annyira azonosítja magát tárgyával, hogy elméletté válik”.

Michel Villey-hez hasonlóan Molnár szerint is az „emberi világ mindig a homály, a történelem és a bizonytalanság világa”. A nyugati gondolkodás Descartes óta hajlamos a monizmusra, illetve politikai értelemben – Hobbes, Rousseau, Marx és utódaik nyomán – a monolitizmusra. A különbségek megszüntetését és a feltételek homogenizálását követelő norma fogalmi áldozatai lettünk. Molnár nem „varázsló” (ahogy Eric Voegelin Hegelt minősíti). Nem tesz úgy, mintha tudományosan, dogmatikusan vagy egyfajta isteni megvilágosodás által ismerné az emberiség történetének apró részleteit. Nem téveszti össze a politikát egyfajta eszkatologikus színezetű vállalkozással. Még akkor sem, ha az jámbornak hirdeti magát. Ritkán találkoztam a politikai spektrum jobb- vagy baloldalán olyan emberrel, aki ennyire mentes volt az ideológiáktól. A molnári dialektika rugalmas, és ügyel, hogy a valóságot ne sértse egy redukciós Occam-borotvával, és ne egy illuzórikus, kiskörű racionalitással közelítsen hozzá, mely inkább komor, mint örömteli önmagába zártan. Ez utóbbiak nem adják hűen vissza az emberi dolgok valóságos gazdaságát és alkotó kiszámíthatatlanságát. Egyszer meglátogattam Molnárt egy Lauzon nevű kis községben, a déli parton, Québec közelében (mely később beleolvadt Lévis-be). A X. Szent Piusz Papi Testvérek által fenntartott házban pihent. Miután hosszasan megvitattuk a század dolgait a hivatalos Rómával szakító a katolikus hagyományörzők szempontjából (szerette az „ellentmondást”, az arisztotelészi dialektikát) ingerülten jelentette ki: „Ezek is úgy gondolkodnak, mint a kommunisták”. Gyakran tapasztalom – vágtam vissza –, hogy a tradicionális jobboldal keveset tud azokról a kincsekről, amelyeket hivatott megvédeni. Hajlamos összekeverni a térképet a területtel, megkövült téziseket ismételve, védve magát a valóság tényeitől, ahelyett, hogy jobban próbálná megérteni. Gyakran ostoba és gögös, az üdvös igazságok gyatra képviselője.

Molnár egyike azoknak, akik megértették velem a politika méltóságát, sőt annak *állandóságát*, ami kétségessé tette szívós ragaszkodásom az ágostoni filozófiához. Az élők közül ő volt az, aki meggyőződött arról, hogy a szó nemes értelmében vett politika mindig is létezni fog. A kormány, a hierarchia vagy a rend létezése nem az eredendő bűn következménye, hanem része a teremtés természetének, amely feltételezi a megkülönböztetést, tehát az alárendelést is.

SZOKVÁNYOSAN ÉLNI

„Tedd szokványossá Portugália életét!” – mondta António de Oliveira Salazar Henri Massis-nak.¹ Mitis jelent e homályos kifejezés? A „szokványos élet” általában egy jó életre utal, amelyet elérhet az emberek többsége. Tisztességes életet jelent, amely során az ember gondozza családját, ha kell, messze a nagyvárosoktól, vagy a külvárosokban, a kisvárosokban, a falvakban. Neveli, óvja,

1 „Azt javaslom, hogy éljünk szokványosan Portugáliában!” (Henri MASSIS: *Chefs. Les Dictateurs et nous*. Plon, Paris, 1939. 99). Nem egy konzervatív diktatúra lehetőségét latolgatom itt, ahogy azt a nagy spanyol reakciós, Donoso Cortés tette. Csak emlékeztetek Salazar csodálója, Charles Maurras 1937-ben tett megjegyzésére, miszerint „nem igazán látjuk, hogy örökletes monarchia nélkül [Salazar] meg tudja-e gyökereztetni az átmeneti jellegű időben a kivételes erényeit és az okozott ritka boldogságot”. A diktatúra mindig kivétel, a boldogság vagy a szerencsétlenség egyik módja, amelyet a körülmények tesznek szükségessé, sőt elkerülhetlenné. Ezek egyike a politikai könnyelműség. Jacques Bainville történész annak idején megjegyezte, hogy „A kortárs diktatúrák Wilson kijelentése – »Tegyék a világot biztonságossá a demokrácia számára« – másnapján jelentek meg.” E figyelmeztetés továbbra is érvényes.

Technológiai világnézet –
Amerikai munkás 1936-ban
(Library of Congress)

szereti gyermekeit, dolgozik értük, hogy semmiben ne szenvedjenek hiányt; oktatja őket, arra tanítja, hogy legyenek becsületesek, hogy tiszteljék az Urat és az Úr napját. Ez az ünnepnap azt sugallja, hogy a valóság jótékony, méltó a beleegyezésre, a dicséretre. A heti misére járás ezt az alapvető hozzáállást erősíti. Megerősít minket abban, hogy a munkás, az iparos, a gazdálkodó több, mint egy „dolgozó”, akit megsemmisít a funkciója. És éppen ők a szemlélődésre szánt lények is (a templomok a közelmúltig elárasztották őket tanítással a képek és a szépség által). Mindehhez persze anyagi tényezők is szükségesek, például egy ház és egy kis földterület olyan iskola közelében, amely nem tolakodó (nem

sulykolja például a tanulóba a nemi elméletet). A sajátját mesterként kell művelnie a büszke és szorgos tulajdonosnak.

A szokványos életvitel a szokások és világi gyakorlatok folytatása, amelyek óvják és megőrzik gyakorlóját. Ez mindenekelőtt az Isten, de az intézmények, az erkölcsök, a rituálék, a felhalmozott bölcsesség és a jó szokások iránti engedelmességet jelenti. Mindaz, ami megérdemli a létezését, és nem érdemli meg, hogy ne legyen. Minden szokás, minden hagyomány egy-egy adott helyhez (éghajlathoz, földrajzi elrendezéshez) és egy bizonyos múlthoz (annak jó és rossz emlékeihez) kapcsolódik, de kapcsolódik az emberi természethez, az egyetemességhez, az értelemhez is; ez utóbbi képes az elavult hagyományokat az új körülményekhez alakítani, alkalmazni, miközben megőrzi szellemiségét és annak rejtett igazságait. A nehézség abban áll, hogy megkülönböztessük a lényegest a járulékostól, ami abból kíván megszületni, aminek el kell pusztulnia.²

E „szokványos élet” magában foglalja a józan emberi életet, amely csak a közösségben teljesebbé válhat. Mindez a meggondoltság rendje szerint történik, és nem azon vezetők szerint, akiknek gondolatai és cselekedetei az általuk vélt általános jót erőltetik. A jó polgár engedelmeskedik a törvénynek, őszintén és lojálisan, és nem a csendőrtől való félelem miatt. Negyven-ötven évvel ezelőtt a középkorú férfiak, a munkások vagy a kispolgárok körében a kézfogás felért egy írásos szerződéssel. A józan beleegyezés a hatalomba, az ösztönös engedelmeség az emberiség alapvető alkotmányának nem más, mint az utca emberének szolgáltság nélküli törvénytisztelete, amelyik hűség a közjához. Még akkor is, ha azt zavarba ejtő pontosan meghatározni.

E hagyományos erkölcsöt kell szembeállítani a modern társadalmak állítólagos pluralizmusával. Ez utóbbi „hamis címke” – magyarázta Molnár –, „egy bizonyos ideológia szállítóeszköze”.³ Ez a nagyon is illuzórikus pluralizmus manapság a multikulturalizmus divatos maszkjában pózol, de valójában elutasítja a közjót. Minden hatalmat megtagad, amely által a felek alárendelik magukat az egésznek. A multikulturalizmus paradox módon etatizmushoz és

egyenlősítéshez vezet, mivel az egyének és a kisebbségek sajátos szükségleteinek kielégítése során az állam kénytelen megszorozni a beavatkozásokat, a szabályokat, az ellenőrzéseket, az adminisztratív struktúrákat számát. A modern, technokrata államból kiáradó forradalmi szellemiséggel a politika pozitívan reagál az egyének különlegesebb szeszélyeire is. Ezek anarchikus jellegűek, de elszigeteltségük, instabilitásuk értékes a politika számára, mert ezzel is igazolja önmaga szükségességét.

A kaotikus magánerkölcsök miatt, a felbomlott családok és helyi közösségek könnyen gyurmázható embertömegekbe verődnek össze, amely végül is egy megmunkálásra alkalmas nyersanyagként tekinthető. Az élő közösség a technokrácia legnagyobb ellensége, mert azt a hagyományok vezetik, a történelme gazdag, és még őrzik a rendezett, hierarchikus, épületes jellegét.

Szokások, felhalmozott és átadott bölcsesség nélkül az emberek a konformizmusra, a pillanatnyi véleményre, az azonnali érzelmre, egyfajta instabil rutinra vannak kárhoztatva, amelyet folyamatosan cserélődő vagy fékevesztett ütemben ismétlődő szlogenek éltetnek. A forradalmi szellem arra törekszik, hogy elpusztítsa a társadalmi rend alapjait – mindent, ami nem mechanikai vagy anyagi. Mindenhová, még a legalapvetőbb emberi kapcsolatokba is behatol. A változó és különféle vágyakra való reagálás nem hozza meg végül a remélt eredményt, ezért az állam egyfajta képzeletbeli egységet, egy megkülönböztetés nélküli fúzióféleséget vezet be. A sokrétű ideológia felváltja a közjót, melynek csak parodisztikus látszata maradt meg: az emberek nem egyesülhetnek

2 „Az biztos, hogy a konzervativizmust meg szokta kísérteni a természetes törvény eszméje. Csak a már bevezetett rendet látjuk, felismerjük szépségét, és hajlamosak vagyunk fenntartani is azt. De ez csak egy kísértés, szegényes látásmód. *Natura est mutabilis*. A megismerés több, mint a lefényképezés, bibliai értelemben azt jelenti, hogy házastársnak választjuk az élővilágot. A szerény természetjog klasszikus tanítása sokkal igényesebb; megköveteli tőlünk a természeti tárgy pontos képét, a természetes lény életében való részvételt. Tehát nincs olyan megoldása, melyet a spekulatív, elméleti nyelv rögzített képleteiben fejezhetne ki” – írja Michel Villey. A „konzervativizmus” szó itt pejoratív jelentésű, amelyet az európaiak, de különösen a franciák szoktak adni, de Villey-nek lényegében igaza van: a tisztán védekező konzervativizmus színlelésre, kudarcra van ítélve.

3 Thomas MOLNAR: *Politics and the State*. Franciscan Herald Press, Chicago, 1980. 131.

megőrzi szellemiségét és annak rejtett igazságait

konkrét (családi, társadalmi, politikai) valóságokban, hanem a fantázia zászlaja alá csoportosulva keverednek össze.

A CIVILIZÁCIÓK TÖRÉKENYSÉGE

Az emberiség nem várta be, hogy tudatosodjon benne Paul Valéry kijelentése, miszerint: a civilizációk halandóak. Megszületnek, meghalnak, majd újjászületnek, egyszerre mások és hasonlóak, mert a civilizációk elválaszthatatlanok az emberi körülményeiktől. Molnár felismerte az emberi csoportosulás törékenységét, mely csak a saját természetére képes támaszkodni. A közösségi szerveződés nem egy készen kapott adottság, amellyel csak úgy rendelkezhet az embernek nevezett társadalmi állat. Az egyén az alapvető lény, míg a család, a közösség, a tartomány, a nemzet, a politikai közösségek, a civilizációk – még akkor is, ha természetes valóságot alkotnak és szükségesek a jó élethez – viszonylatokban léteznek, azaz törékenyek. Szükségük van az értelem szavára a szerveződéshez, a felépüléshez vagy a fennmaradáshoz. A viszonylatban létezők lényegükből adódóan igen sebezhetőek. A társadalmi köteleket pedig számos (katonai, politikai, polgári) cselekvés fonja össze, és ez a gyakorlat nem mindig látványos. Kiemelhető az udvariasság társadalmi funkciója, amely diszkrétan érvényesül. Említhetünk más, változó jelentőségű „összetevőket” is, mint a kölcsönös segítségnyújtás, a vendégszeretet – „mely által néha angyalokat látunk vendégül”, mondja az Írás (Zsid 13,2) –, az együttérzést, a katona és a rendőr bátorságát, a kereskedő lelkiismeretes őszinteségét. Vagy a pedagógus odaadását, aki tudja, hogyan kell segíteni, vigasztalni, korrigálni és bölcsen büntetni, vagy a paptanító egyenességét, erkölcsi helyességét, mely szerény, igazságos, mérsékelt. Ezek azok a megtestesült, elismert és átadott erények, amelyek tartósságot és szilárdságot adnak az embernek, és amelyet önmagától nem birtokol.

Ezek hiányában nem marad más, mint az „egyén” nevű létforma, amely csak viszonylatokban ismeri magát, és természeténél fogva hajlamos az anarchiára, az individualizmusra, az önkényességre, az önző örömökre, a könnyedségre (melyek egy keresztény számára az eredendő bűn következményei). Ezért szükséges a törvény, a valódi politikai hatalom, az erkölcsi és fizikai védőbástya a közösségek alapításához, fenntartásához, védelméhez.

A KÉT KARD

Ennél azonban többre is szükség van. A nagy nyugati hagyomány összeköti az etikát és a politikát; és az etika – Molnár szerint – nem az egyén kizárólagos felelősségén alapul, mert őt irányítani, tanítani kell. Az etika egy olyan szellemi hatalomra épül, amely egyszerre erőteljes és független. Molnár tudta, hogy a trónnak szüksége van az oltárra, ezért bírálta az egyház és az állam szétválasztásának jeffersoni gyakorlatát; tudta, hogy e szétválás az első szakasz a szellemi és az anyagi összekeveredésében, a hamis paradicsom felépítésében. A kiteljesedett modernitás jól illusztrálja e folyamatot. A reformációval és a forradalommal a spirituális hatalom folyamatosan veszteni kezdett függetlenségéből (protestantizmus, anglikánizmus, gallikanizmus, jozefinizmus, laicizmus francia módra). A kereszténység az Egyesült Államokban már-már egy polgári vallás, amely nagyon összekeveredett az amerikai értékekkel, és alávetette magát nekik.⁴ A modernitás „eltünteti a lelki és anyagi közti megkülönböztetést, amit Krisztus hozott létre, és amely nélkül minden társadalom a hatalom állandó tagadására ítéltetik”. Egy olyan belga filozófust, Marcel de Corte-ot idézek, akit Molnár nagyra értékelt, és aki azt is hangsúlyozta, hogy a reformáció és a forradalom óta minden politikai rendszer „irgalom nélkül a zűrzavar felé, a lelki

⁴ Az 1960-as években a baptista lelkész, Martin Luther King által vezetett polgári jogi mozgalmat nagyrészt a keresztény etika befolyásolta, annak ellenére, hogy kezdetben olyan radikális elemekkel volt terhes, mint a Fekete Párduc vagy Malcolm X. Napjainkra az Egyesült Államokban a polgári jogok témája elhagyta a természetes jog területét (lásd: azonos neműek házassága, a nemi elmélet stb.).

és az anyagi azonosítása felé fordul”. E „fúzió” gyökerei mélyek. Padovai Marsilius (1275–1342) például még a keresztény Európában megtagadta az anyagítól elkülönülő szellemi hatalom szükségességét.

A szekularizációs folyamat nem állt meg a vallási hatalomnak a politikai alá való rendelésével. A vallásos érzület, amelyet eltiltottak a transzcendenciához való kötődéstől, a világi vallásokhoz társult – a szocializmushoz, amint azt már Vilfredo Pareto felismerte. Később az egyenlőségre, a nemzetre eskették fel a vallásos érzületet, míg manapság a környezet, illetve a nemiség körüli ajtatokodásra. Az új fogalmak már nem a többszire spontán erények és szokások tükröződései – mint a megosztottság érzése, a létezés és cselekvés módjai, a föld és az erőforrások tisztelete –, és nem kapcsolódnak a megélt valóságokhoz, a rendszer nélküli, a pártatlanság keretein belüli együttélés módjaihoz, ahhoz, amit az állam „gépezetének” neveznek. E fogalmak nem szerves fejlődés eredményei, ahol az értelem játszhatná az élőlények létmódját korrigáló és rendező szerepét, hanem önkényes ukázok következményei, melyeket az egyének olyan kollektívára alkalmaztak, akiket formálhatóvá tettek, és beleöntöttek a „tökéletes társadalom groteszk mítoszának” formázójába.⁵

CSUPÁN EGY KONZERVATÍV?

Egy konzervatív? – az amerikaiak legalábbis ilyennek hiszik Molnárt. A „konzervatív” szó a franciáknál inkább pejoratív jelentésű, de többé-kevésbé még tiszteletreméltó fogalom az angolszászoknál. (De vajon meddig?) Itt, Francia Kanadában, nem volt könnyű eldönteni, hogy az *Égarde*s folyóiratunk „konzervatívnak” nevezi-e magát vagy ellenforradalminak, akár reakciónak. Ami engem illet, néha Leon Daudet-vel azt gondolom, hogy „a reakció igazságtalanul megvetett, bemocskolt, becsmérelt fogalmát helyre kell állítani, és folytatni kell vakmerően”. „A reakció az, aki a modernitás velejét támadja” – írta Patrick Dionne. Molnár nem félt e kifejezéstől. Az *egyház, évszázadok zarándoka* című csodálatos könyvét egy Bernanos idézettel dedikálta nekem: „Csak a halottak nem reagálnak többé”. Ezt az „ellentmondásos” jelzőt azonban az újságírók alig használják az angolszászoknál.⁶ Legyünk azért

igazságosak: az angolszász konzervativizmus a modernitás és a hagyomány közötti küzdelemnek kevésbé van tudatában, mint az eszkatologikus jellegű latin vagy szláv világ, viszont be tudott illeszkedni a konkrét politikai életbe. Nem maradt tisztán spekulatív, hogy aztán zavargásokba és az összeesküvésekbe vonják be.

Pragmatikus realizmusukért, a gyakorlati előnyök ellenére, mégis drágán fizettek. Molnár sajnálkozva konstataálta: attól tartva, hogy „radikálisnak” bélyegzik, a tipikus amerikai „konzervatív” nem érdeklődik a dolgok gyökere iránt. Az azonnalit részesíti előnyben az érdemi gondolkodás helyett, és a közelgő választások megszállottja. Gondolatai néhány hangzatos téma (a köztársaság Alapító Atyáira, a szabad vállalkozásra, a szabadságra és a felelősségre való utalások) körül forog, de nem hajlandó mélyrehatóan rákérdezni magára a politikai közösség természetére, amely a modern disszociáció fájdalmas önkritikáját igényelné. Eme intellektuális bátortalanságnak több oka volt: érhető félelem a kegyvesztettségétől (illetve az ezzel járó és hiúságromboló lelki sebektől), többszire tudatos elfogadása a liberalizmus metafizikai és vallási előfeltételeinek, de leginkább a valóságtól való félelem, amely igazi szégyenfoltja az értelmiségi tógának. Molnár az amerikai konzervatívok szemére vetette, hogy képtelenek túljutni a gazdaság látókörén, hogy megtagadják a kérdések feltevését

5 Thomas MOLNAR: *L'Utopie, éternelle hérésie*. Beauchesne, Paris, 1973. 7. (Magyarul: *Utópia. Örök eretnesség*. ford. BOROS Attila, Szent István Társ. Bp. 1992. – a Szerk.)

6 A déli konzervativizmus kivételével. Itt említjük meg M. E. Bradford kitünő válogatását *The Reactionary Imperative* címmel. (Sherwood Sugden, Peru, 1999). Bradford egyik mestere, Richard Weaver hazáját, az amerikai Délt úgy jellemezte, az utolsó nem materialista civilizáció Nyugatban.

mi jelentheti a modern technokráciák kontextusában a hagyományokhoz való visszatérést?

a modernitás alapjairól, és nem tudnak dűlőre jutni abban sem, hogy mi jelentheti a modern technokráciák kontextusában a hagyományokhoz való visszatérést. A szertelen optimizmus és alapjában véve a pelagianizmus a konzervatív amerikai értelmiség hibája: úgy vélik, hogy az ember megmentheti önmagát, akárcsak a Mayflower utasai, akik azt hitték, hogy az eredendő bűnt Plymouth partjainál hagyták. Molnár Tamás realista volt, ezért lényegében pesszimista az emberi dolgokkal kapcsolatban.

A DEMOKRÁCIA METAMORFÓZISA

Molnár szerint „az utópia olyan a politikában, mint az eretnokség a teológiában”.⁷ A modern gonosz gyökerei pedig teológiai jellegűek. A katolikus hagyomány szerint a kegyelem nem nyomja el az emberi természetet; ellenkezőleg, teljes mértékben önmagává teszi, megvalósítja a lehetőségeit, illetve helyreállítja. Ám a kereszténységben már a kezdetektől benne volt a kísértés, amit Mgr Ronald Knox „ultra-természetfelettségnek” nevez, vagyis „vágynak a természet kiirtására és a kegyelem magjainak műveletlen földbe ültetésére”.⁸ Ez a vágy szabadulna a valóságtól a szürreális nevében, s ez a valóságtagadás azóta nagy karriert futott be. Egy ilyen program, millenarista kinövésével együtt, az egyház létrehozása óta (Marcion és Manes) kísérti a kereszténységet. Követői a későbbi századokban pszeudo-katolikus vagy protestáns maszkok mögött, vagy épp a spirituális gnoszticizmus nyájelhagyása és eretnoksége révén rombolták az egyházat. Ebben van minden nihilizmus csírája, aminek a modernitás – amint az Eric Voegelin is kimutatja – a mai, hálátlan örököse. A technológiai ideológia ennek az irányzatnak az ivadéka, és most rajta a sor, hogy olyan *természetfelettit* fabrikáljon, amelynek rejtett szándéka eltörölni a természetes rendet, az emberi természetnek leginkább megfelelő jót.

Minden „modernista”, Alfred Loisy-tól Hans Küngig egy „planetáris etikáról”, az emberiség vallási ökumenizmusáról álmodozott. A különböző keresztény felekezetek papjainak többsége nem akadályozta ezt a denaturációs folyamatot, sőt számosan közülük gyorsították. A II. vatikáni zsinat óta a katolikus papi hierarchia is beállt e sorba, kivéve néhány kiváló alakját, mint amilyen XVI. Benedek pápa volt. A szekularizált kereszténység ajtót nyitott a felforgató ösztönöknek, és ma olyan fertőző ellenkereszténységgé vált, amely, megtagadva eredetét, ellepte az egész Nyugatot, beleértve az Egyesült Államokat is. Már nem csak egy olyan társadalomhoz tartozunk, amely azt kockáztatja, hogy enged az anarchia és az individualizmus (azaz a történelem hajnalával kezdődő és visszatérő gonoszságok) kísértésének, de szervezett ellenüdvözítéssel szembesülünk, amely megkísérli átfórnálni az emberi természetet. Előmozdítói azonban még önmaguktól is undorral fordultak el. Tanítványaik genetikai módosításokat terveznek, az emberi társadalom pszichológiai vagy fizikai átprogramozását ütemezik. Nem elképzelhetetlen, hogy tervük sikerülni fog.

Az immanens és millenarista (tudós, idealista, stb.) teológia földi paradicsomot ígért. A modern demokrácia már nem az egyik, Arisztotelész vagy később Raymond Aron által leírt rendszer, hanem egy világi vallás („vallási demokrácia”, mondja Maurras), a „konzervatívok” és mérsékelt liberálisok által félreértett radikalizmus, s következményei ma már tapasztalhatóak. Ennek az új Istennek sokféle megtestesülése van: az egyenlőség, a szabadság, az új ember kultusza, aki megszabadult gyámságától, aki dönt a neméről, a hazájáról, a felette uralkodó törvényekről. Mondanunk sem kell: ez ellentmondásos és tarthatatlan. A „demokrácia” lassan fétissé változik, amit különféle okokból imádnak, és amelyet mindenki saját kedvére és képére szerkeszt meg.

A *L'Américanologie* című művében Molnár arra tanít, hogy az Amerika által exportált demokrácia nem athéni vagy jakobinus; nem egy szigorúan vett politikai koncepció, hanem életmód, létmód. „A demokrácia – írta – befészkelte magát a családba, az osztályterembe, az egyházba, a csoportokba és

7 MOLNAR: *L'Utopie...* I.m. 12.

8 Uo. 35.

a technika lép a természetes rend helyébe

egyesületekbe, a bírósági eljárásokba.” Az amerikai demokrácia a hatalom demonizálása, és kiegyenlítést, uniformizálást, „fertőtlenített emberi kapcsolatokot” jelent. „Nincs totalitárius párt, hanem egy sor, az igazak lelkesedése által körülölelt képlet, amely tudományos, demokratikus, pszichológia.”⁹ Fitogtatjuk, ami bizarr, alantas és egészségtelen, ahogyan Gabriel Marcel fogalmazott: az „abnormalitás konformizmusát”. Ez utóbbit szabvánnyá teszik, amihez lelkesen, ostobán még példaértékű papok vagy művészek is idomulnak, és ennek az utcai ember józan paraszti esze sem mer ellentmondani.

A teljes szabadság és egyenlőség szubjektivista álma (az általa kiváltott sokkhatásokkal együtt) elhagyta a politika körét (ahol többé-kevésbé már elavult), hogy a kultúrára támadjon (lásd az egyetemi ötletek szellemi inváziója az antikapitalizmus, az ideológiai környezetfűtés, a nemi elméletek révén). A középkor e kísértéseket már megélte egyszer: az áruk és a nők közössége, a család, a házasság, a hatalom, a hierarchia eltörlése, a teremtés, a születés és minden intézmény gyűlölete (bogumilok és katarok), illetve a vágy a paradicsom létrehozására még itt a Földön az újjáalkotott emberi természetnek köszönhetően.¹⁰ Az lett a kívánatos jó,

amit a kortárs utódok képzelnek el és akarnak elérni. Ez nemcsak az unalmat, a laposságot, az örök ismétlést jelenti, hanem a létezés megsemmisítését. A forradalmi doktrína lényege végső soron mindannak a szisztematikus gyűlölete, ami volt, annak érdekében, ami nem lehet.

A modern demokrácia tehát egy *antropokrácia*, egy olyan társadalom, amely kizárólag immanens megfontolások alapján határozza meg céljait. Ez a modernitás megvalósíthatja az emberi természetnek egy olyan állandó jellemvonását, amely eddig csak hajlam volt. Aquinói Szent Tamás szerint az eredendő bűn lényege az, ha csak az ember határozza meg, hogy mi a jó és mi a rossz (lásd *Summa Theologiae*, IIa IIæ, 163., 2.). *Homo homini Deus est* (az ember az embernek istene) – hivatkozott Feuerbach. Ezt az ember-vallást nemcsak a média és az iskolák által elhintett szlogenek fejezik ki az általános iskolától egészen az egyetemig, hanem a technológia uralkodása is, amely a transzhumanisztikus perspektíváival együtt a döntő fázisában van. És a hitványság isteneinek ad helyet. Molnár szerint „a világ egy ellen-egyházat hoz létre”.¹¹ A technológiai ideológia – a végső eretnokség? – varázslótanoncai számára végtelennek tűnő lehetőségeivel nagyobb valószínűséget ígér, mint elődei (például a marxizmus) arra, hogy az embert genetikailag javított állattá, sőt istenné tegye.

A TECHNOLÓGIAI UTÓPIA

A technika konkrét igényekre válaszol: eszközei kompenzálják hiányosságainkat. Az ember természeténél fogva tehetetlen. Palástolnia kell veleszületett gyengeségét, az ebből fakadó hiányosságait, és olyan tárgyakat kell készítenie, amelyekkel azt kiküszöböli, és biztosítja maga számára a nagyobb sebességet (a keréktől a sugárhajtású repülőig), a nagyobb fizikai erőt (a talicskától az elektromos targoncáig), a jobb védelmet a megszállóktól, a rablóktól (bunkósbot vagy éppen atombomba által), vagy az unaloműzést a hosszú téli éjszakákon (a kockajátéknak vagy a digitális televíziónak köszönhetően). A szükségletek listája hosszú, de szögezzük le: munkásainak intelligenciája elengedhetetlen a közösségek építéséhez, a civilizációk létrehozásához. E jótékony mérce viszont nem önmagában keresendő: azért, hogy ne kárhoztassuk magunkat öngyilkos „mindig többet akarásba”, az értelemnek, a gyakorlati tudásnak, a mértékletesség érényének kell vezetnie és lecsendesítenie minket. A mértékletesség érénye az, amely a legjobban alkalmazkodik a valósághoz.

Az eszközök és technikák önmagukban nem szolgálják a feltalálók javát, még kevésbé felhasználóikét. A technikai vagy munkás-intelligencia biztosítja

9 Thomas MOLNAR: *L'Américanologie. Triomphe d'un modèle planétaire?* L'Âge d'Homme, Lausanne, 1991. 88.

10 MOLNAR: *Politics...* I. m. 27.

11 Thomas MOLNAR: *The Church, Pilgrim of Centuries.* Grand Rapids–William B. Eerdmans, 1990. 175. (Magyarul: *Az egyház, évszázadok zárandoka.* ford. LUKÁCSI Huba, Szent István Társ. Bp. 1997. – a Szerk.)

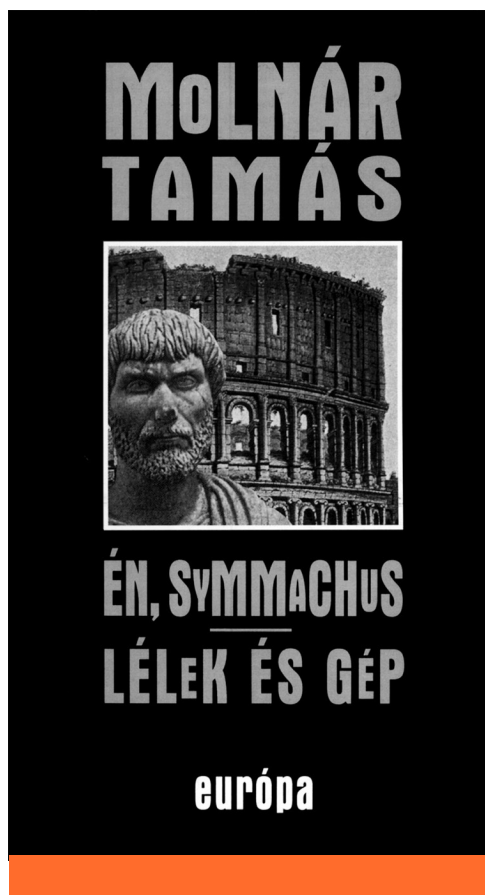
a technika létét, de a gyakorlati tudás az, amely lehetővé teszi a hatékonyságát. És közben olyan alárendelődésre készítet, amely nem magától értetődő. Csak a jólét emel fel a megfelelő emberi élethez, és nincs jólét politikai mértékletesség nélkül, nincs politikai mértékletesség parancsnokság nélkül, nincs parancsnokság elit nélkül és nincs valódi elit hatalom nélkül. És hatalom nélkül nincs többé nép, csak tömeg, nyáj, magma.

A munkás-intelligencia megszemélyesülése, tárgyiasulása – amit a báb- és a művészkodók és az újságírók tudománynak minősítenek – kiszorította a politikai mértékletességet (gyakorlati tudás, erényes cselekvés) és az elmélkedő intelligenciát is. Azok, akiket kutatóknak hívnak, többnyire részt vesznek ezekben az amputációkban. Molnár mesélte, hogy egy kutatás arra a következtetésre jutott: kapcsolat van a vallásos hit és az elhízás között!¹² Egy kanadai kutatócsapat pedig 2015 februárjában felfedezte és bejelentette a *Journal of the American Medical Association* folyóiratában, hogy a ventilátorok lehetővé teszik a felfrissülést. Semmi sem állítja meg Prométheusz és Frankenstein vetélytársait. Dr. Ian Pearson például úgy véli, hogy az ember 2050-ig elérheti az elektronikus halhatatlanságot. A tudálékos Ray Kurzweil optimistább, szerinte már 2045-ben le tudjuk tölteni a tudatot. Azért nem árt előrelátónak lenni, figyelmeztet Pearson: „élhetünk egy luxus kibermennységben”. A kényelmetlen halhatatlanságunk végtelennek tűnik, különösen a végén. Mindezek után: van-e ostobább és nevésegebb lény a „kutatónál”? Sajnos míg ez az anyagilag túltámogatott egyetemi pseudo-elit vezeti a kutatásokat – a minderről és a semmiről –, addig az embert magát is leépítik a kvantitatív összefüggések eme megszállott „szakértői”.

A technokrata – a szobrászhoz, az építészhez hasonlóan – az embert külsődleges anyagnak tekinti, amit kedve szerint faraghat egy olyan elméleti archetípus szerint, amely nem a szükségletre reagál, hanem egy tisztán teremtő szellemiségi tervre. Aki megalkot egy tárgyat, az az oka is annak (ha elvonatkoztatunk az anyagtól, amiből áll, azaz Arisztotelész nyelvén az anyagi októl); a technológiai ideológia (és a szolgálatában álló állam) a civil társadalom teremtője kíván lenni, és azt a csodatevő, mérnöki állam gyártott termékévé redukálni. A technika lép a természetes rend helyébe, hogy egy mesterséggel váltsa fel, folyton növelve beavatkozásait, szabályozásait, elrejtve alapvető gyengeségét, azt, hogy élettelen és steril. Az államnak – párhuzamosan e folyamattal – a társadalmi életbe történő beavatkozásait folyamatosan növelnie kell, hogy reagálhasson a technika szakosított kihívásaira és ama képtelenségére, hogy a közjónak alávett mesterséges rendet teremtsen. Amit a technokratáink kiötlölnek azért, hogy leképezzék az erkölcsi természetű közjót, azok olyan funkcionális és mechanikus modellek, amelyek algoritmusokon alapulnak.

E modellek előbb-utóbb nélkülözhetetlenné válnak a gyámoltalan és dehumanizált lények számára, akiknek mindenhez részletes használati utasításra van szükségük. Az élethez éppúgy, mint a mosogatógép vagy az internetes hálózat beszereléséhez.

A technológiai ideológia utópiát táplál, az „előnyei” miatt éppúgy (Paul Claudel szavaival a „mennység ígézet” olyan gazdasági dinamizmust generált, amely lehetővé tette az ínség leküzdését a világ nagy részében), mint a negatív következményei miatt (szekularizáció, a társadalmi kapcsolatok gyengülése). A modern technokrácia pedig oly mértékű globalizált ideológiát teremtett, amelyről a jakobinizmus vagy marxizmus nem álmodhatott.

Molnár Tamás:
*ÉN, Symmachus /
Lélek és gép* (1999 [2000])

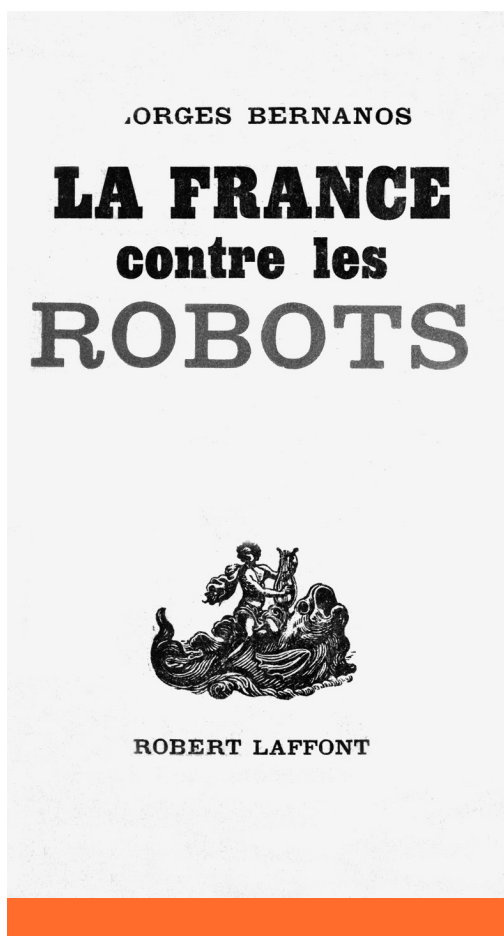
12 Thomas MOLNÁR: *Moi, Symmaque. L'âme et la machine. L'Âge d'Homme*—Lausanne, 1999. 137. (Magyarul: *ÉN, Symmachus. Lélek és gép.* ford. VAJDA Lőrinc, Európa, Bp. 2000. – a Szerk.)

EMBER VAGY ROBOT?

John Zmirak írta a Molnár Tamásról szóló szócikket az ISI által kiadott 2006-os amerikai konzervativizmus enciklopédiájában,¹³ és kiemelte pesszimizmust a nyugati civilizáció esetleges megváltásának lehetőségéről. Molnárban van valami Jeremiás prófétából. Georges Bernanos legkevésbé ismert műve a *Franciaország a robotok ellen* (1947) című. Molnár Bernanos szellemi fia volt, a *Lélek és a gép* szerzője, mely megdöbbentő meditáció, és amelyet franciául írt az *Én*, *Symmachus* folytatásaként. Műve középpontjában a modernitás miatt elveszett emberi lélek iránti platóni és keresztény aggodalom áll. Kit választunk, az embert vagy a robotot? A „populizmus” végsősoron egy többnyire ügyetlen reakció az ember és közösségének gépesítése ellen? Hogyan lehet az elitbe és a népbe olyan politikai bölcsességet beleoltani, amely mindenkit saját természete szerint inspirálna? Hogyan lehet felhívni a figyelmünket a formák fontosságára az emberi élethez? Newman bíboros egyik prédikációjában hívta fel a figyelmet arra, hogy a formák a hit igazi táplálékai. A civilizáció is formákból táplálkozik: ezeket intézményeknek hívjuk. Nélkülük a populista jószándék feleketieskedésre, hitetlenségre, nihilizmusra és hiedelmek álcázta gyűlöletre van ítélve; civilizációnk a lelki-erkölcsi örökség éltető kegyessége nélkül – a nyugalomnak, rendnek, szépségnek és boldogságnak e forrása nélkül – elapad a lélek és a közösség számára is. A népek felhorgadó haragja csak sietteti a hatalmon lévő utópisták aknamunkáját. A nagy egyszerűsítők, a vak pusztítók racionalizmusa sivárrá tesz „minden köztes állapotot”¹⁴ – az otthont, a hazát, a hagyományokat, az intézményeket –, amelyekről csak hősök és szentek tudnak lemondani, és amelyektől az elesett és határozatlan, a szegény és hűsvér ember támogatást, védelmet kap.

Egy civilizáció lényegében nem az emberi döntések miatt folytatódik; minden attól függ, hogy az alkotó népei milyen kapcsolatokat tartana fenn a transzcendens valósággal.¹⁵ A *dekreáció*, a világ derealizációja tovább folytatódott, sőt gyorsult, mióta Molnár elhagyta e világot. Az ellenállás lehetősége is csökkent. Ez viszont nem ok a kétségbeesésre. 529-ben zárta be kapuit a platóni Akadémia, de még abban az évben Nursiai Szent Benedek megalapította a Monte Cassino-i kolostort. (Gustave Bardy Szent Benedek reguláját egyenesen a római szellem utolsó mesterművének tekinti.) A nagy nyugati civilizáció lényeges része életben maradhat e sötét korban, amelyben tovább süllyedünk. Egy természetes politikai rend elvei, amelyek a kegyeleten és a mértékletességen alapultak, helyet engedtek a szabad akaratnak, és annak, amit folyamatos javulásnak, progressziónak vélték. Ha diszkrétan is, de jelen lesznek jónéhány családban, néhány gondolatokkal teli koponyában, különböző nyelvekre lefordított kiváló művekben. Azok majd előbb vagy utóbb kívánatosabbak lesznek e mesterséges, beképzelt, tisztán logikai és racionális, gépies és gépiesített béklyóknál, e kiagyalt, fojtogató, despotikus és szörnnyű rendnél, amelyben élünk. ■

(Fordította: S. Király Béla)

Georges Bernanos:
Franciaország a robotok ellen (1947)

mai szellem utolsó mesterművének tekinti.) A nagy nyugati civilizáció lényeges része életben maradhat e sötét korban, amelyben tovább süllyedünk. Egy természetes politikai rend elvei, amelyek a kegyeleten és a mértékletességen alapultak, helyet engedtek a szabad akaratnak, és annak, amit folyamatos javulásnak, progressziónak vélték. Ha diszkrétan is, de jelen lesznek jónéhány családban, néhány gondolatokkal teli koponyában, különböző nyelvekre lefordított kiváló művekben. Azok majd előbb vagy utóbb kívánatosabbak lesznek e mesterséges, beképzelt, tisztán logikai és racionális, gépies és gépiesített béklyóknál, e kiagyalt, fojtogató, despotikus és szörnnyű rendnél, amelyben élünk. ■

13 American Conservatism. An Encyclopedia. ISI Books, Washington, 2006. 584.

14 MOLNÁR: *L'Utopie...* I.m. 64.

15 Thomas MOLNÁR: *Twin Powers. Politics and the Sacred*. Grand Rapids–William B. Eerdmans, 1988. 141. (Magyarul: *A hatalom két arca: politikum és szentség*. ford. MEZEI Balázs, Európa, Bp. 1992. – a Szerk.)